

EWALD VERVAET

NAAR

PSYCHOLOGIE VAN
3 TOT 8 JAAR

SCHOOL

Inhoud

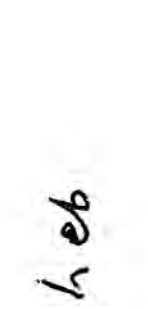
Voorwoord (<i>prof.dr. Sieneke Goorhuis-Brouwer</i>)	9
Inleiding	
Van peuterspeelzaal naar school	12
Bij de vijfde druk	19
I PEUTERS, KLEUTERS EN JONGE SCHOOLKINDEREN	
Twee peuterfasen, één kleuterfase en één fase rond zeven jaar	21
A Denken door verbanden te leggen	
<i>Van drie tot achtenhalf jaar</i>	23
I Concreet redeneren en speels verzinnen	
Fase I 1: tussen zesendertig en vijfenvertig maanden	27
2 Generaliserende koppoter met één werkelijkheid	
Fase I 2: tussen vijfenvertig en vierenvijftig maanden	57
3 Met één been in de werkelijkheid	
Fase I 3: tussen vierenhalf en zesenhalf jaar	89
4 Het jonge schoolkind	
Fase I 4: tussen zesenhalf en achtenhalf jaar	129
B Ontwikkeling en dyslexie	
<i>Schrijven en lezen: te vroeg, op tijd of te laat?</i>	171
5 Ontwikkelingsdyslexie	
Dyslectisch gemaakt worden?	175

II	RONDON HET ONTWIKKELINGSTHEMA	
	Piagets werk; uitbreiding van de circuittheorie	197
6	Piaget en de ontwikkelingspsychologie	
	Zijn werk; zijn invloed	199
7	De circuittheorie, uitgebreid	
	Van tien naar veertien fasen	215
8	Neuronale netwerken	
	Neurologische verdieping	225
	Bijlage 1	243
	Bijlage 2	247
	Bibliografie	249
	Dankwoord	255
	Illustraties	257
	Register	259

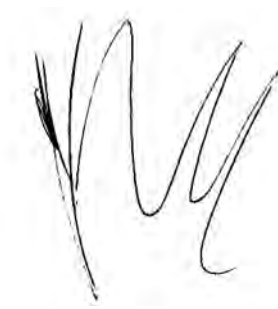
1.4 Vrijvormig schrijven en etiketlezen

Tot en met fase 10 (2;7-3;0) maakt het kind geen onderscheid tussen letters en tekeningen. Dat blijkt het duidelijkst in het lezen. Zo meent Anke met 2;10 in het woordje ‘heb’ dat ze een kwartslag gedraaid ziet (afbeelding 5), een beer te zien. Anke, over heel ‘heb’ wijzend: ‘Dat is toch een beer?’ Ik: ‘Is dat een beer?’ – Anke: ‘Ja. Kijk, hier (stokje van ‘b’) zit een oortje, want dit (rondje van ‘b’) is zijn kop. En dit (stokje van ‘h’) is zijn neus.’ Dit is het *beeldlezen* van fase 10.

Eveneens in fase 10 ontstaat het *krabbelschrijven*. Zie afbeelding 6. Daarin heeft Anke volgens haarzelf haar naam geschreven. In 1.2 hebben we gezien dat het kind in die fase in staat is tot gebundeld strepen. Haar zigzaggende krabbels zijn dan ook een uitgesmeerd soort bundelen van strepen. En inderdaad, in het aaneenschrijven zoals volwassenen dat doen, zit onmiskenbaar iets zigzaggends – schrijf maar eens ‘minimum’, wat uiteraard een extreem voorbeeld is.

Afbeelding 5. Beeldlezen van fase 10.

Afbeelding 6. Krabbelschrijven van fase 10.

In fase 11 maakt het kind wel onderscheid tussen letters en tekeningen. De reden is dat een tekening naar iets in de werkelijkheid verwijst – een huis, een boom en zo meer – terwijl een letter een willekeurige betekenis heeft. De figuren ‘a’ en ‘A’ bijvoorbeeld zijn nergens een kopie van. Ook is er inhoudelijk geen enkele reden om die figuren als /a/ (zoals in ‘dak’) of /aa/ (zoals in ‘kaas’ of in ‘maken’) uit te spreken. De figuur ‘P’ wordt dan ook in ons schrift als /p/ (zoals twee keer in ‘pap’ of ‘pop’) uitgesproken maar in het Grieks als onze /r/ (zoals twee keer in ons ‘raar’ of ‘roer’).

Welnu, tot en met fase 10 is het psychologische functioneren van het kind aan de werkelijkheid gebonden, in die zin dat datgene waarmee het psychologisch interacteert, ooit gebeurd moet zijn en/of dat het ooit zal gebeuren. In fase 9 (2;2-2;7) krijgt het kind immers besef van het verleden en in fase 10 van de toekomst. Dat de figuur ‘a’ in ‘dak’ echter als /a/ uitgesproken dient te worden, verwijst niet naar iets wat ooit is gebeurd of ooit nog zal gebeuren. En dus is het overstijgen van fase 10 een voorwaarde tot het begrijpen van het feit dat een figuur als ‘a’ voor een klank zou kunnen staan. In de gerichte samengangen van fase 11 is aan die voorwaarde voldaan. Daarin kan het kind een concrete verband leggen tussen twee identiteiten (1.1). Dat verband kan met de werkelijkheid overeenkomen, zoals in ‘die vogel legt een ei’. Noodzakelijk is dat echter niet. Zie hoe Wim op zijn derde verjaardag meent dat een kind dat hij hoort huilen, huilt omdat het geen cadeautjes gekregen zou hebben en dat weer omdat het een stout kind zou zijn (1.1). Iets dergelijks gebeurt in het onderscheid tussen een tekening en een eerste begrip voor het feit dat een figuur die in niets aan de buitenwereld doet denken, zoals de figuur ‘a’, toch een betekenis heeft, namelijk dat de klank /a/ (als in ‘dak’) of /aa/ (als in ‘maken’) uitgesproken dient te worden of omgekeerd.

Een schrijvoorbeeld van fase 11 staat in afbeelding 7. Het is van Anke van 3;4 die meent dat daar haar volledige naam staat: Anke Lakerkerk. De pijlen geven aan waar volgens haar ‘Anke’ begint en waar ‘Lakerkerk’. Dit is het *vrijvormige schrijven*. Anke doet duidelijk geen enkele poging om bijvoorbeeld de letters die de k- en r-klanken in ‘Anke’ en in ‘Lakerkerk’ zouden moeten weergeven, op elkaar te doen lijken. Er is kennelijk geen terugkoppeling aan wat ze al heeft geschreven. En inderdaad, dat is ook wat we bij de gerichte samengangen van fase 11 verwachten: het één volgt op het ander zonder dat er een verband is met de werkelijkheid – we zagen dat ook in het feit dat Anke van 3;2 een halfvolle fles toch helemaal opgevuld natekent (1.2).

Afbeelding 7. Vrijvormig schrijven van fase 11.

De zigzaggende gedeeltes van het vrijvormige schrijven hebben hun oorsprong in de krabbels van fase 10, maar de vrije vormen erin zijn bedenksels van fase 11. Ze zijn inderdaad net zo vrij bedacht als dat Wim bedenkt dat het huilende kind huilt omdat het geen cadeautjes heeft gekregen en een stout kind is.

Ook vallen de grote lengtes van Ankes ‘Anke’ en ‘Lakerkerk’ op. Precies zoals ze in het intekenen van de thee in de schuine fles door niets wordt tegengehouden om de fles helemaal vol te strepen, zo is er ook niets dat haar beperkt tijdens het schrijven van haar naam. Alleen als ze geen zin meer heeft of als de regel vol is, houdt ze op.

Het vrije van het vrijvormige schrijven komt ook tot uiting in het lezen van fase 11. In eerste instantie lijkt Anke sedert 3;2 al een beetje te kunnen lezen. In haar kinderdagverblijfgroep heeft elk kind een eigen stoeltje. Welk stoeltje van wie is, is aangegeven met de naam van het betreffende kind op de rugleuning. Bij Anke staat er ‘anke’. Sedert 3;2 vindt ze doorgaans haar stoeltje. We noemen dit *etiketlezen*, want ze herkent op haar stoeltje haar naam die daardoor als een soort etiket fungeert. Etiketlezen is echter geen lezen. Bijvoorbeeld, als ze op haar knieën achterstevoren op haar stoeltje zit en over de rugleuning naar haar naam kijkt, wijst ze naar de ‘e’ maar zegt ze: ‘Dat is de a.’ Ze wijst daarna op de ‘k’ en de ‘n’ die ook allebei een ‘a’ zouden zijn. Ik: ‘Dus drie a’s?’ – Anke: ‘Ja.’ Ik: ‘Kom ’ns naast me staan.’ Ze komt bij me staan zodat ze ‘anke’ rechtop ziet in plaats van ondersteboven. Ik: ‘Wat is ook weer de a?’ – Anke wijst nu op de ‘a’! Weet ze toch dat ‘a’ voor de klank /a/ staat en/of a heet, als ze die maar rechtop ziet? Nee, want als ik in haar schrijfsel van afbeelding 7 op het meest linkse teken wijs en vraag: ‘Welke letter is dat?’ antwoordt ze: ‘A.’

Kortom, in fase 11 kan elke klank door elk figuur worden weergegeven en kan elk figuur voor elke klank staan. Er is sprake van een alles-op-alles-correspondentie. Van enig begrip omtrent schrijven en lezen kan dus geen sprake zijn want daarin is er in beginsel sprake van een één-op-één-correspondentie tussen letters en klanken. Maar, zo kan men zich afvragen, hoe komt het dan dat Anke doorgaans het stoeltje met ‘anke’ uitkiest? Wel, ze herkent enkele vertrouwde vormen in haar naam ‘anke’ en op grond daarvan komt ze een heel eind. Daarbij wordt ze wellicht geholpen door enkele eigenaardigheden van haar stoeltje: een barst in het hout, een figuur in de nerven.